Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 19 СЕНТЯБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 112 (7770). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

ШийтталагIча пятилетка диъялагIча шера планаш ханал хьалха кхоачашъе дага йолаш, бIубенна къахьегаш ч Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхоза № 1 йолча шурий-товарни ферма коллектив. Из иштта долга кхетаде йиш я бархI бетта цо баьча балха хьокхамашка хьежача.

Шера план 680 тонн йолаш, хIанзле 592 тонн шура ехкай цо пачхьалкхенга, оттадьча декхарал 87 тонн дукхагIа. Из мара даций... Соахка цу юкъа хинначул 4200 килограмм тIех я из.

ХIара кхоабача Iаттагара бархI бетта яьккха шура юкъера лаьрхIача 2488 килограмм я. Районера цхьаь цаI ферма аьттехьа а гIертаяц цу хьокхама.

Сево аьттув беннаб МТФ коллективана иштта хьинаре къахьега? Эггара хьалха белгалдаккха деза къахьегамен технологически дисциплина чIоагIъяра, хьайбаш леладерий хьаштащ кхоачашдара укхаза бокхха теркам тIабохийташ хилара. Дика вIаштIехьдаьккхад ферме зооветеринарни а Iул тоадара а гIулакхаш.

Карарча шера план йизза кхоачашхул кхы а 88 тонн шура дIаелча. Из-м укхазарча хьокхамашка хьежача, цхьан бетта де йиш йолаш хIама да. Долче, Октябрьски цIей хьатIакхоачача деношка 1989 шера декхараш кхоачашдаьд аьнна рапорт дала йиш хургьа МТФ болхлой.

Деша дай бац

Шу долалущ оттадьча договорашка диллача хьалхарча ворхI бетта Шалински района промышленни предприятеша шоай партнераштa дIаяхьийта езар 62 млн. 623 эзар сома маьха продукци. Бакъда, из декхар 94 процент мара кхоачашдаьдац цар.

Из деча эггара доккхагIдола «дакъа» юкъедихьад «Аргунводпром» яхача производственни объединене, цементни завода, аьшкбетонни хIамаш хьаеча Аргунски Шалински заводий коллективаша. Юстара латтабац кирпишк еча заводен хьоар доаккхача комбинатен болхлой. Массане цхьана цар ца еш йисай кхо миллион сом гаргга маьха поставкаш.

Лакхе хьоаьлча цхьайолча предприятией кулгалхой цIенхашт т а доккхалдеш ба: планаш кхоачашъе аьттув баьннабеце а, соахка цу юкъа хинначул кIеззига дикагIа хьал да тхо долча, яхаш. Цхьабакъда, цу даькъе а ала хIама долаш бац Аргунски ЖБИ, Аргунски РММ, цементни завода, дешара - къахьегама профилакторе, Шалински ЖБИ, Чириюртовски СХРИ кулгалхой.

ТIаккха мишта лел халкъа эша товараш арахецалга? Ерригача районах дувцаш хилча хьал во дац. ЦаIи ахи миллион сома маьха да планал совгIа укхаза арахийца халкъа эша товараш. Дале а, болаш ба цу даькъе планаш кхоачаш ца яьраш а. Цар цIераш: «Пищемаш» яха завод, «Аргунводпром» яха объединени, Курчалойски райбыткомбинат.

«Красный молот» заводерча бригадашта юкъе меттел ерригача предприяте а эггара дикагIа лоархIача бригадех цаI я А. Н. Кикосов керте латтача газорезчикий коллектив. Цхьаккха бутт дIабахийтабац цо укх шера ше тIанийца декхараш дикка тIехкхоачаш ца деш. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа нормаш 115—120 процент кхоачашъю бригада газорезчикаша. Цудухьа хIанзлехьа рапорт деннад цар ийс бетта задани кхоачашъярах. Овсаре къахьегарал совгIа шоай балха тIа цхьаккха тайпа брак нийсъялийтац цар. Долче, бригадера дукхагIбола болхлой шоай тамагIа долаш продукци хьаяра бокъо яьккхарех ба. Царех дукхагIбараш болх беш ба ОТК контролерий тIахьожам боацаш.

Иштта башха-дика производственни толамаш бригада болхлоша дахара керттердар да цар шоай хьинар кхо ца деш къахьегар, бригадира ший коллектива къахьегами царна юкъера социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьяккхар. Ткъаьх шу да А. Кикосова цу профессех укхаза къахьега. Цу шерашка цо йоккха опыт Iоаьйй ший балха тIа. Цудухьа хIаранеца мишта дувца деза хов цунна, ший декхараш цIена кхоачаш а деш, массанегара доагIIаш дар хьадех. Болх тоабара йола хIаране инициатива юкъекхувл. Цудухьа, денгара денга тоалу газорезчикий болх.

Кузнечни цеха болх боагIгIача боарамагIа дIабахар дукхагIча даькъе тийша да цар беча балхах. Из дика кхетадеча цар цхьа моттиг нийсъялийтаяц цун балха тIа хьовзам хилийта, из юкъахбаьккха.

Шоай декхараш массаза а цIенен диззан кхоачаш а деш, хьинаре къахьегаши башха-дика производственни толамаш доахаши хиларца белгалбаьнна ба бригадера газорезчикаш В. Абакшин, А. Дорошенко, А. Кашмин, С. Невекин, кхыбараш.

СУРТАШ ТIА: 1) газорезчикаш В. Абакшин, А. Дорошенко, А. Кашмин, С. Невекин; 2) бригадир А. Кикосов.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ХЬУВКЪАМ ДОГ ХЬЕСТАШ БА

Гуйре чакхъяла юхейнсар дукха ха яц. Из дика кхета а деш, шоаш дика хьийкъа хьалкхеаь коартолаш сихен ца йойташи чуийца яхара шоай хьинар кхо ца деш къахьегаш я Назрановски района «Экажевский» яхача совхоза ерригa звенош. Царех дукхагIъяраш из лоархIаме культура чуийца яьнай. Цхьабакъда, шоай кхашкара балхаш чакхдаьннадале а, сатийна Iеш яц царех цхьаяраш. Совхозе меттел районе а эггара дикагIа лоархIача коартолаш кхееча звеноех я Угурчиев Iамархан керте латтача звенои IаьлийЮртарча отделенера Евлоев Ахьмада кулгалдеча звенои коллективаш. Укх шера совхозе эггара дикагIа хьийкъа коартолаш хьахиннай Евлоев Ахьмада коллективе. 55 гектара тIяра цо хьалкхеаь коартолаш сов дика хьийкъа хиларах ахархой дегаш гIоздоахаш я. Цудухьа, уж ца йойташи ханнахьея чуийца яхара цунна новкъостал деш ва Угурчиев Iамархан.

— Евлоев Ахьмада звенос хьалкхеяьрел дикагIа коартолаш хьахиннаяц тха совхозерча цхьаккха звено коллективе, — аьлар боахама керттерча агронома Яндиев Халата. Совхозерча звеношта юкъе яьржача яхье укх тIеххьарча шерашка хаддаза хьалха латташ я из.

Халата дувцаш дар бакъдеш дола массехк масал доаладергда вай. Пачхьалкхен планагIа хIара гектара тIяра Ахьмад керте латтача звенос чуэца езаш я 125 центнер коартолаш. Цхьабакъда, хIанз укх сахьате цо хIара гектара тIяра чуяхьаш йола коартолаш 150—160 центнер я. Пачхьалкхен планагIа цо дIаяла езаш я укх шера 675 тонн коартолаш. ХIаьта 16 сентябрага кхачалехьа цо чуийцараш 30 гектар мара еце а, пачхьалкхенна дIаенна коартолаш 600 тонн совгIа я. Цу масалас къаьтта хьахьокх шера план звено болхлоша дикка тIеххоачашъерг йолга. Звеньевойс Евлоев Ахьмада яхачох пачхьалкхен планал совгIа цар дIаяла лерхI 140—150 тонн коартолаш. Из иштта хургхиларах дог тийша ба беррига болхлой а.

Гуйрнйнара догIаш доладалалехьа шоай кхашкара коартолаш цIенъяь, чуийца балар гIоне бIаргах - саьрг кхийттача санна, чIоагIа тохабенна, хьинаре къахьегача цар укх тIеххьарча деношка хIара дийнахьа, 70—75 тонн коартолаш чуэц. Цхьан-шин дийнахьа уж чуена бала дага ба уж.

Къаьстта дика болх а беш, башха-дика производственни толамаш дахарца белгалбаьнаб звеноцара болхлой Евлоева Макка, Орцханова Iайна, Хамхоева Шурхан, водителаш Хамчиев Хьамзат, Гадаборшев Iалихан, Сапралиев Микаил, кхыбараш. ХIара сменагIа шиъша норма кхоачашъю цар.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Къаман дош дувцаш

МАССАНЕ ЮКЪАРА ЛАЗАР

Сталински къаман политика «къахетамеча гIулакхех» бала эзаб дерригача халкъаша, цхьаккха юкъера а ца доалаш. Цу хьакъехьа аьлча ший къаман лазар къаьстта хьагучадаккха гIерталга вIалла ниса а дац хоза а дац. Вай дерригаш, Союза халкъаш, вIашагIдувзаденна да культ-личностен сеца лаьттача ханен юкъарча зIанаращца, юкъарча халонаща а дегагIозалепаща а, балаща а гIулакхаш тоадарца а, гIалаташца а карагIдийннача хIамаща а. ХIаьта из адамий юкъарен къамани мел дар IотоIадара йола система дIаяккхара тIехьа лоаттабеча къовсама методаш вай цхьана леха еза, вай вIашагIхотташ дола бувзамаш толха ца деш, вай Союза проблемаш къестаярах дIахаьда а цунах дIакъастара наькъагIа а ший проблемаш къоастае ца а гIерташ. Духхьал цу тайпара мара хургьяц вайх Даймохк яха цIи йолча цхьан кема кхотаенна команда.

Цу хьакъехьа аьлча къаман политикех йолча парте платформа проект ший лардага диллача къамашта юкъерча гIулакхашка кардинальни дика хувцамаш дира тIадерзадаь документ да. Цхьабакъда, проекта цхьайола положенеш, сона хетачох, тоае а цхьацца хIама тIатоха дезаш а я.

Иштта, «Къаьстта цхьа совле цхьан халкъа йоацаш!» яхача къаман политика керттерча Ленински принципага хьежжа, хIаьта иштта къаман-пачхьалкхен образованешка бахаш тайптайпарча къамех бола нах хилар теркал а деш, дIахо йодача хана оттае еза цу формированей диъ лагIагIа латта структура (Союзнии автономнии республикаш, автономни округаши областаши) йоаккхаш-йоаккхаш дIайоаккхалга. ДIахо йодача хана Iалаш де деза ерригa автономеш юкъарчал доацаш СССР Лакхехьарча Совета кара йохийталга. Цу гIулакхех хьахургьа халкъий бокъонца цхьатарра бокъонаш хилара гарантех цаI, уж дукха-кIезига хиларах, территорей боарамех, форда йисте я, е яц яхачох тийша хIама доацаш. Нагахьа санна моллагIча автономе бокъонаши хьашташи эшадеш моттиг нийслой из эшам кхоач цига дахача дерригача къамий никалашка, алхха цига даим баьхача къаман викалашка кхаьча ца Iеш.

«Къаман доши гражданий бокъонаши» яхача керта тIа дувц НКАО, крымски татарий, Поволжьерча немций, греций, курдий, корейций, туркий-месхетиний, кхычар проблемаш къоастаяра гIулакхаш дара хьакъехьа. Цу тезисе «кхычар» яха дош хила доагIаш дац, цу юхьйоацача хIаманца къайла даха йиш яц халкъа лазар.

Сона бакъахьа хет кастта къоастаянза яргIоаца проблемаш йолча халкъий бIарчча список оттайнча. Цу тайпара уйла йоагIаш я «МалагIа тIехьале кхаьчай вайга» яхача керта тIа халкъашта репрессированни яра хьакъехьарча моттига а. Из список йIаьхйнча моттиг дукха дIалоацаргья яхалга, цхьаккха тайпара хила йиш йолаш дац. Цул совгIа, цхьаболча моттигерча кулгалхоша халкъ хьоадаь ца хилар кхетаду моллагIа хаьдда йола проблема ца къоастаяра йола таро санна, цу тайпара выводаш е цхьаккха бахьан платформа проекто луш деце а. ХIаьта теркал де деза цхьаькха хIама, цу тезисаш тIа ший цIи яккханза дола халкъ саготдеш да ший дош къоастаде безам ца хилар е проблема шоллагIча плане йоаккхаш тIехьаяккхар санна ше хьоа ца дар кхета а деш.

СССР халкъа депутатий съезде гIоттадаьдар законагIа доацаш дIаяьккха хинна гIалгIай автономи юхаметтаоттаяра хьакъехьара дош (1934 ш.) хIаьта Дагестана нохчий - аьккхий къаман бокъонаш юхаметтаоттаярах дола дош а. Е гIалгIай а е нохчий-аьккхий а безам болаш бац Даймехка маьркъонгаш болаш, ший зIамига даьхе езара йола кIезига е йизза сталинизмас дIаяьккха йола бокъо йоацаш баха. Цу шинна а халкъа цIераш йоацаш я ювцаш йолча тезиса тIа. Цу тайпа положени тоае еза платформа тIеххьарча варианте; дувцар да, цу цIерашта тIехьашка латтараш 250 эзар совгIа долча гIалгIай халкъа а 70 эзар нохчий-аьккхий а халача кхела хьакъехьа. Белгалдаккха лов укхаза гIалгIайи нохчийи юртий шоай дани хинна йола цIераш юхаметтаоттае езалга.

Х. ФАРГИЕВ, историе хьехархо, СССР халкъа депутат.

г. Малгобек. Нохч-ГIалгIай АССР.

(«Правда» 1989 ш. 17 сентябрь).

Стихийни зуламаш дIадахара йолча республикански комиссе

БЕХКТОКХАМ МЕЛБАЛИЙТАБ

Нохч - ГIалгIайчен цхьайолча районашка укх шера бIаьсти хинна стихийни зуламаш дIадахара йолча республикански комиссе аргIанара заседани хилар. Министерствайи ведомствайи кулгалхошка хьежжа цу диъ сахьат гаргга дIаьха хиннача НГIАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова даьча къамаьла юкъедакъа лоацаш хилар лаьтта такхарах бахарах бехараштa хьалъеш латтача кердача моттигашка баха нах.

Къайле йоацаш да, керда баха хайшараштa каст-каста цIенхашттa духьаленаш хьалхашка увттилга, гIишлон материалаши инвентари эцача хана, эггара хьалха эшаш дола товараши продукташи царна лоаттаеча. Заседане гучадаьнна ма хиллара, цхьаболча гIулакхаш тIарча наьха кхы тайпа дефицит а я балха тIа — бехктокхам мелбалийтар.

НГIАССР Министрий Совета соцамга хьежжа, дукхача къахьегама коллективашта тIадилладар керда нах баха ховшача моттигашка соцкультбыта объекташ, тайптайпара коммуникацеш, хьалъелга, наькъаш дохилга, хIаьта иштта чуIе цIенош хьалделга а. Цу хана денз дIаяхар кIезига юкъ яц, чакхдаьннад ахка, хьатIакхоачаш латт шелал. Мишта кхоачашбу лакхехьа хьоахабаь соцам?

Хала хете а, республикай ведомствайи организацейи викалаша еча отчеташка хьежача даь даьннар геттара кIезига да де лийрхIачунга хьежача. Из доагIаш да школаш, чуIе цIенош хьалдара, наькъаш дахкара, водопроводаш, электропередача линеш яхкара — практически лаьрхIача — дерригаш хIана дац аьна долча балхаьшта. Цар боарамаш дикка тIехьадиса да.

Бахьанаш, гуш ма хиллара, геттара дукха дийцад. Масала, хIанзалца хьа вIаштIехьдаьха дац проектносметни документацеца дувзаденна дешаш, практически лаьрхIача массе а моттигашка тоъаш яц гIишлон материалаш, техника, кхыдараш.

Къаьстта белгалдаккха дезаш да хIанз а цаI хьалъяьяланза йола сборно - щитовой ханна йола школаш хьалъяра хьакъехьара дош. Цхьайола зданеш хьалъяьннай, бакъда, царна хьатIаена яц инженерни коммуникацеш, электроэнерги.

Заседане чIоагIгIа критика йир НГIАССР Министрий Совета капитальни гIишлон управлене начальника н. Магомадовна, «Чечингражданстрой» объединене начальника н. Цуровна, «Чечениигушагропромстрой» объединене председатела н. Гайрбековна, «Чечингстрой» объединене начальника заместителa н. Абдусаламовна, «Чечениигушводмелиорация» яхача объединене начальника н. Баматгиреевна, кхыча организацейи ведомствайи кулгалхоштен керттерча специалисташтен. Царга дIахайтар хIанз этта хьал тоадара де мел доагIар цар ца дой уж балхара дIабахара хьакъехьара дош оттаргдолга.

ГIулакха кхы а чоалхане дийрзад дукха ха йоацаш лаьтта агаро бIаьш дезалаш чуIе моттиг йоацача кхоачабаь хилар бахьан долаш а. Уж ба Грозненски газ чакхйоаккхача завода юхе баха нах. Белгтала гIо ду царна СССР Миннефтепромо, цхьабакъда, цу гIулакха юстара латта йиш йолаш яц республикера къахьегама коллективаш а.

Балхаш сихденнад

Укх деношка хьажкIаш чуэца дIаболабеннаб Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза кхаш леладераш. ВорхI бIаь гектар дIалаьцай цар чуэца езача хьажкIаша.

ХIанз чуэца йолаяьраш гибридни яраш я, уж я ши бIаьи кховзткъа гектара тIа. Царех цхьа бIаь ах бIаь совгIа гектар чуийца яьннай. ХIара денна доассалу ткъаь итт-шовзткъа гектар кха.

Кхай тIа болх беш я пхи агрегат, царех кхоъ «Херсонец-200» а йолаш. Болх сиха а дика а барца белгалбаьннаб комбайнераш Мерчанский Николай, Журавлев Иван, кхыбараш. Кхай тIара ялат хьатта дIакхухьаш, шоай декхараш тIеххоачашду шофераша Синчинов Василе, Попов Ивана, Ножаков Александра.

Л. ТУМГОЕВА.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

13 сентябре хилар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума аргIанара заседани, цига хьежар 23 сентябре республика Лакхехьарча Совета аргIагIа йоацаш XII-гIа сесси чакхъяккхарца дувзаденнача дешашка.

Цига ладийгIар «Гудермесски районерча халкъа депутатий Советаша производстве хозрасчет, бригадни а, арендни а подряд юкъейоалаяра хьакъехьа беча балхах» долча дешага. Белгалдаьккхар, боахамий механизмашта перестройка ярахи доалдара экономически методашка довларахи йолча парте а лакхехьарча пачхьалкхен органий а установкаш кулге а лувцаш, Гудермесски района халкъа депутатий Советаша промышленноста производстве хозрасчет, бригадни а арендни а подряд юкъейоалаяра хьакъехьа беча балха тIахьожам лоаттабелга. ТIехьарча хана уж дешаш теркам тIабахийта дийцар Гудермесски горисполкома заседанешка, хIаьта иштта, цхьайолча халкъа депутатий юрта Советий исполкомий заседанешка.

«Гудермесский» яхача агропромышленни комбината ерригa предприятеша 1988 шера 1 январе денз йиззача боахамий расчетен самофинансированен хьалашка болх беш я. Цар боахам лелабара кердача хьалашка бовлара кийчо еш дукха болх бир, комбината предприятей финансови хьал тоадара йола резерваш лехар.

Гудермесски АПК къаьсткъаьстача боахамаша хьалхарча шера баьча балхо хьахьокх кердача хьалашка къахьегаш цар экономически хьокхамаш тоаденналга. 1988 шера итогех бIарчча комбинате гIолла 7231 эзар сом пайда баьб, из 1987 шера баьчуд 4313 эзар сом е 1,5-зза дукхагIа ба.

Гудермесски агропромкомбината юртбоахама производстве арендни отношенеш юкъейоалаяра хьакъехьа белггала болх баьб, боахамашка дIакхачийтай методически рекомендацеш, арендага яхара йола планаш оттаьй: «Гудермесский», «Ойсунгурский» яха совхозаш базови боахамаш санна белгалъяьхай.

Нагахьа санна, 1988 шера 10 совхозах йиъ совхозе мара арендни отношенеш юкъекхувла болабенна хиннабеце, хIаьта, юртбоахама производстве арендни хьалашка болх беча 5045 сагах цу арендни хьисапе къахьегаш 54 саг мара вацар, хIанз къахьегам вIаштIехьбаккхара прогрессивни форма ерригача совхозашка юкъекхувл. Подряда тайп-тайпарча формашка болх беш я 144 боахама чура подразделенеш, е юкъарча дукхалга диллача 77 процент, цу даькъе, царех 39 коллективни подряде къахьегаш я, 103 — арендни подряде. Арендаторий юкъара дукхал 977 саг хул.

АрендагIа болх беча коллективий хьокхамаш лакхача эффективностаца белгала да. 1988 шера дукхача арендни коллективашка къахьегама овсарле, кхыча подразделенешкарчарца ийсйнча 45 процент лакхъеннаяр. Производстве хозрасчет, бригадни а арендни а подряд юкъейоалаяра хьакъехьа белггала болх бу района промышленносте, гIишлон организацешка.

Цунца цхьана, совхозаша, промышленни предприятеша, гIишлон организацеша боахам лелабара кердача хьалашка йоахача балха кхоачамбоацараш да. Царех керттердар латт, йиззача хозрасчетеи самофинансированеи хьалашка болх беча совхозий, продукци чакхйоахача предприятей хIанз а продукци арахецара боарамаш лакхде вIаштIехьа ца даларах.

ЧIоагIа чоалхане долаш дус цхьайолча совхозий финансови хьал. Къаьст-къаьстача боахамашка хIанз а мела чакхбоах подразделенеша арендни отношенешка яхара болх, подряда договораш деча гIалаташ дувлийт, массаза а экономически кIийлен тIа уттадеш доаца маьхаш лакхдеш а лохдеш а моттигаш нийслу. Арендни коллективай балха хьокхамашта Iеткъар, цхьабола арендатораша балха бухсоцаш хьахулачоа хьалхашка бехктокхаме хила психологически кийча ца хиларах. ДукхагIчарна таац экономически знанеш, агрономически а зоотехнически а кийчо.

Промышленностен гIишлош ечен хозрасчет а къахьегам вIаштIехьбаккхареи цунах алапи даларен керда формаш а юкъекхувлача цIенхашттa дола кхоачамбоацараш да. Промышленностен гIишлош ечен дукхагIйолча предприятешка чурапроизводственни хозрасчет юкъекхувлац.

Промышленни предприятешкен гIишлон организацешкен дукха балха ха йоаю, къахьегама овсарленца нийсдича луш дола алапи сихагIа дегIаух. Цу дерригне а хьахьокх боахам лелабара керда формаш юкъекхувлара эффективность лоха хилар.

Хозрасчет, бригадни а арендни а подряд юкъекхувлачара кхоачамбоацараш иштта дувзаденнад халкъа депутатий Советаша, цар исполнительни органаша уж дешаш шоай заседанешка дийцачул тIехьагIа тIанийца решенеш кхоачашъяра хьакъехьа йоагIгIа йоакхо ца еш хиларах. совхозаша, предприятеша, организацеша боахам лелабара кердача хьалашка яхара хьалхашкара кулгалхой бехктокхам лакх ца барах.

Лакхехьарча Совета Президиумо Гудермесски района халкъа депутатий Советашта, цар исполнительни комитеташта хьалхадаьккхар юртбоахама производстве, промышленносте, гIишлош еча экономически реформа кхоачашъяра тIехьа хадданза тIахьожам лоаттабелга Iалащдар. Боахам лелабара кердача хьалашка яьхача предприятешеи организацешен мамогга гIо де деза хьаеча продукце боарамаш лакхдара, цар дикал тоаяра, совхозий, предприятей, организацей рентабельность лакхъяра.

Лакхехьарча Совета Президиуме, иштта хьежар, гражданаша письменно а устни а деш дола дехараш кхоачашдара хьакъехьа Нохч-ГIалгIай АССР халкъа дешара министерствас баьча балха отчетага. Цу дешах тIанийцача соцам тIа белгалдаьккхад, министерствос а цун органаша а моттигашка долаш долча законодательства дIадехарашка хьежжа гражданаша еннача предложенешка, заявленешка, жалобашка ханнахьа а теркам тIабахийта а хьожалга Iалащдара хьакъехьа болх белга.

Министерстве каьхаташ ухийтача гражданаша дешара-кхетам балара болх, къахьега Iомабара, профориентаце гIулакх тоадара, школай а деша даха ха йоацача берий учрежденей а материальни база чIоагIъяра дешаш хьалхьеду. Дикка дукхагIа йола жалобаш школашка дешара - кхетам балара процесс во вIаштIехьяккхара, школай директорий, халкъа дешара кхыча болхлой балха кхоачамбоацараш хилара, къаьст-къаьстача хьехархошен воспитателашен антипедагогически гIулакхаш чакхдахара раьза боацаш ух.

Гражданаша деш дола дехараш кхоачашдара хьакъехьа беча балха хьалага хадданза хьеж министерствай коллеге заседанешка, производственни заседанешка.

Цунца цхьана, Лакхехьарча Совета Президиумо министерства теркам тIаззар цу балха а кхоачамбоацараш хилара. Духхьал министерстве тIехь - тIехьагIа дукхагIа дехараш деш хиларо хьахьокх дукхагIйола проблемаш моттигашка къеста ца елга, е царга формально хьежалга.

Министерстве заявленешка хьажара ханаш тIехьяхарца законодательство телхадеш моттигаш нийслу, массаза а лерттIа леладац министра заместителаша гражданаш тIаэцара учет еш дола журнал.

Президиумо хьадийхар халкъа дешара министерствагара граждани письменни а устни а дехарашца беча балхара кхоачамбоацараш дIадоахалга, моттигашка граждани предложенешка, заявленешка, жалобашка дика хьажара хьалхашкара кулгалхой бехктокхам лакхбелга, граждани дехарех тIанийна решенеша, мероприятеша кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабелга Iалашбелга.

Лакхехьарча Совета Президиумо халкъа депутатий Грозненски районни Совета исполнительни комитета «Куларинский», «Атагинский» яхача совхозий кулгалхоша шоай бокъонех харцахьа пайда а ийбеш, къахьегама законодательство телха а деш, совхозий керттерча специалисташца даь къахьегама договораш дохадарах хьакъехьа яь решени юхаяьккхар.

Президиума заседане хьежар, иштта, кхыдолча дешашка.

Массане цхьа никъ ба

ЙОАЗОНХОЧУН ТРИБУНА

Мадарра аьлча, тахан вай чоалханерча хьале дах. Вай дукха дика хIамаш хург ма дий, яхаш, сатувсаш йола перестройка чIоагIа хала дIайода. Цхьабакъда, вайна ховра уж халонаш духьал нийслургйолга, цхьаьца бола консерватораш кердачоа шоашта могача тайпара гIертаргболга. ХIанз мехка революционни хувцамаш деш да. Центральни телевидене къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара СССР Лакхехьарча Совета Председатела М. С. Горбачева ма аллара: «...из-м бокъонца гола тохар ма дий — экономике, политике, духовни даькъе, сага сакхетаме — вай дерригача вахаре йола революци».

Халкъо оалаш да «хало лайначох мара хилац вызза саг» аьле. Со теш, 1917 шера революци яьккхача, граждански а Сийлахь-боккхача Даймехка а тIемашка из революци лораьлча, общества дегIаккхувлара массехк хувцамий этапашка хало, бала лайнача советски халкъо, хIанз а мехка эттача чоалханерча хьала хьаькъале мах а бань перестройка гIулакх диза дIахьоргхиларах. Диъ шуи ах шуи — из партес а правительствас а перестройкаца дувзаденна хьалхадаьхача доккхийча декхарашка диллача йоккха ха яц.

«Сона геттара лоархIаме хет, аьлар М. С. Горбачевс, перестройка творчески тIатеIIа, боккха пайда луш, берригa низи говзали дIаехаш болча къахьегамца бувзам болаш хилар, тIа-тIа чIоагIагIа наха кхетаеш хилар. Из лоархIаме да, хIана аьлча, укх тIеххьарча ханага кхаччалца вай дикка кIезигагIа дувцар къахьегамах, рузкъа дIа-хьа декъарах дувцачул. Хеталора, перестройка елга фаьлгашка ювца ганзаш дIахьа екъалга мара кхы хIама дац, аьнна».

Къаьгга гуш да, вайх хIарачо ший участке тIатеIIа къахьега дезалга. Из дииза даргдоацар да. Из хано дIадехар да.

Нагахьа санна, волюнтаризма, сеца латтара ханашка, вай царех хрущевско-брежневски ханаш оал, дерригa а командно - административни методашца, духьал тIахьехамашца лозунгашца къестадаь дале, нийрча гIулакхаш къайла кхийхьа дале, хIанз демократеи гласностеи процессас деррига долчча бесса хьалтIадаьккхар. Укхаза хьалхарча аргIаIа белгалъяха еза къамашта юкъерча гIулакхий проблемаш. Советски Iаьдал эттача хьалхарча шерашка шоай автономеш хинна зIамига халкъаш сталинско - бериевски диктата уж автономеш дIа а яьха дитар. Цунна масал доаладе гаьна ваха резац. 1944 шера феврале нохчашца репрессировани а яь шоай мехках баьха СибарегIа Iобахийта гIалгIай шоай автономи йоацаш бисарал совгIа, хIанз а тIехьа шоай - дай баьхача моттигашка цIаберза йиш йоацаш лел. Цу а кхыча а проблемаех лаьца принципиальни къамаьл хилар укх деношка Грозне хиннача ГIалгIай халкъа 2-ча съезде. ГIалгIай санна шоай мехка даха Iоховша бокъо йоапаш лелаш дукха къамаш да. Уж Дагестане баха аьккхий, крымски татараш, Поволжьера немций, иштта кхыбараш. Укхаза са юха а М. С. Горбачева Центральни телевидене гIолла даьча къамаьла теркам тIаоза безам бар, цо аьлар: «Советски федерации эргаяккхара хьакъехьа принципиальни де дезараш тIаэца деза. Къаман политикаца бувзам бола, перестройка принципашта, дIадехарашта жоп луш дола дешаш дувцаргда гарггарча хана парте Центральни Комитета Пленуме. КПСС платформа тхона хетачох, советски федераце дешаш къоастадара, къамашта юкъера проблемаш къоастаяра дика кIийле а хинна дIаоттаргъя».

Ший цIен вызза да хетача сага, ший юрта е города, республика е мехка да хетаргва. Хьамсарча, зIамигача цIенгара дIайолалу вайна Даьхе. Мадарра аьлча цIагIа хьакхолл цун сакхетам чу Даьхенцара безам, патриотизм. ХIаьта, из тахан перестройка еча хана геттара чIоагIа лоархIаме а эшаш а да. ХIаране шийна могар де деза халкъаш шоайла хийра деврдоацаш.

ХIара халкъа ший башхало хьахьокхаш йола дика обычеш, традицеш я. ХIара халкъа башхало уйла тIайохийташ а теркам тIаозаш а я. Цудухьа, уж традицеш шоайла дIа-хьа, лоархIа а лоархIаш лорае еза. ХIаьта вай тахан сагот ца дича далац Прибалтика республикашка, Абхазе, Фергане, Нови Узене, иштта кхычахьа хулаш латтача событешта.

Сона хетачох, укхаза хьаькъал котдаргда, перестройкас шоайла кхы а чIоагIагIа кхотадергда вай дерригa халкъаш. Хетаргахьа, хIанз къоастаергъя шерашка вай долча хьаIайна проблемаш. ХIаьта, вай деррига а халкъаш цхьа дезал санна Даьхен бахар тоадеш, ходдеш дIагIоргда. Цунга вай тIахьех парте а правительствас а. Цунах дийцар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Председатела М. С. Горбачева Центральни телевидене гIолла ше къамаьл деш.

А. ШАЙХИЕВ,
йоазонхо.

ДОШ ДЕХ ГАЗЕТ ДЕШАЧО

•

Биц ма балийта мехкахой

Аз чIоагIа теркам тIабахийта йийшар укх шера 5-ча сентябре «Сердало» тIа араяьнна, вайцига хьоашалгIа вена хиннача Малхбузен Германе вахача Мержой тайпагIа волча гIалгIачунца Тэкин Илмазагара ийца «Дай мохк са дег чу ба» яха интервью. Со теш из дуккхача газет дешараша йийша хиларах. Цудухьа цIаьхха а из юхаювца эшац, аьнна, хет сона. Цхьабакъда, цу тIера цхьадола дешаш, чIоагIа хозахетарах, юха а дагадохийта ловра.

«...Укхазара эзараш километраш гаьна дале а тха са, тха дегаш, тха уйлаш шуца я. ХьалхагIа а яр, хIанз а я, массаза хург а я... Шийнаьна мотт хар доккха ираз да. Из ховчоа ший къаман дикадар а водар а ховргда... Кхыметтел, шоайла вIашагIкхийтта латтача вайнаха а эрсий мотт бувцаш хеза ва со. Сога хаьттача, вайнаха шоайла шоай мотт бувца беза, эрсашца цаъ мотт а бувцаш... М. С. Горбачев сона дукха веза, сона санна, дуненна а везавеннав из».

ЧIоагIа дог тохадалийтар интервью чакхйоалаш Тэкин Илмаза аьнначча укх дешаша а: «Нана еннача е даьх даьннача берах бо да оал наха. Сога хаьттача бо дац из. Бо да сон со санна бараци, шоай маькхара а баьнна кхыча мехка нийсбеннараш...».

Кхы мел да уж; цу интервью тIа дег чу дувшаш дола дешаш! Вайна эшаш а дика кийчъяь а материал я из. Баркал цу тайпара материал кепатехача редакцена а цун автора а. Укх деношка тхо долча ена хилар, къамех гIалгIай йола, республика халкъа образоване министра заместитель Л. Татиева. Цо дийшар тхона Турце мехкара дена письмо. Цу тIа дехар дора шоашта гIалгIай абат дайта, яхаш. Цо хьахьонх цигача бахача нохчашеи гIалгIашеи вайца бувзам хоада ца белга.

«ДIабаьннарех тIеххьарвар», яхаш книжка да Абхазе арадаьнна. Цун автор ва Шинкуба Баграт. Из хьаделлаше корадоагIаргда шоана Даймехках воалар — дерригнех а воал» яха абхазски кица. IалаьматехаIа да из книжка деша. Цу тIа дувц убыхски халкъа трагедех, цо лайнача Iазапах. Тахан убыхий меттел къамаьл деш укх лаьтта цхьа... саг мара вац.

Со теш, вайнаха юкъе а коравоагIаргва инарала М. Кундухова Iеха а баь шоай Даймехках а баьнна Турце, Иордане, кхыча мехкашка дIабаха бахача нохчехи гIалгIаехи книжка яздергдола саг. Из чIоагIа эш вайна, вай историна.

•

«Iанне ца Iийначоа, дегIане ца дегIар хиннад»

Каст-кастта еш аз шун газета оагIош тIа А. Мальсагова дIаязъяь гIалгIай багахбувцама материалаш. Ала деза, къаман вахар, оамалаш дика хьахьокхаш дола дувцараш кIезига дац цун. Иштта безаме ешалуш яр «Сердало» тIа укх шера 20-ча июле араяьнна «ГалгIай легендаш», яха материал а. Цхьабакъда, цу тIа арадаьннача «ДегIацу-м хьатIадоагIаргда», «Кхел» яхача дувцараш со раьза вац. ХIана аьлча, цар тIа дувцар хьаллаьцача ший, халкъа вахар тоадара саго хIама де дезац. Деррига а ши-шегIа хьахиларга хьежаш вагIа веза из. Цу шин дувцаро яхачох, ший иразага хьежаш вагIа веза саг, из лоха а ца лохаш Цу тайпара уйлаш сона бакъахьа хетац. уж халкъа оамалашца йолаш а хиннаяц. Сона-м, масала, кхыдар оалаш хезад: «Iанне ца Iийначоа, дегIане ца дегIар хиннад».

С. ДИДИГОВ,
къахьегама ветеран.

ПИСЬМОШ

Кхашкара йоаггIаше а...

—Чуэца доладеннадеций шо? — оал укх деношка тха коартолий хьатта ноа хьачуваьннача саго, дIа-хьа а хьаже.

Хила а хилац тха ноа хьалха мо догIашта кIала латташ коартолий аргIаш. Хьаений а алалехьа харже, цхьалхаяьхе Iаьдала дIалу оаха уж, фуна эшараш — дIахьулъю. Хоза ха эттача хана хIара денна 120—150 тони коартолаш дIайохьийт оаха г. Грозне. Из вIалла хинна хIама дац. Кхай тIара тха ноа хьакхачаран цул тIехьагIа уж потребителашка дIакхачаран юкъе цхьа ди-м хац сона, дукхагIа йолча хана массехк сахьат мара далац. Масала, ер письмо аз редакцега яздеча дийнахьа, кхай тIара тхоашка хьакхаьчача 1977 тони коартолех 1973 тони Iаьдала дIаенна даьннадар тхо.

Тха болх сел дика дIабодаш хилар-м потребителаш шоай транспортаца хьаахар а да. Тха тхоайчунца вIаштIехьдаргдацар из. ЦаI из да. ШолагIа дар, тха болхлой мелалах юкъахдиса хIама а хилац цхьан минота. Цахаддаш болх беш я тха ноа мел йола механизмаш, конвейераш, погрузчикаш, экскаватораш. Царна Iуналдеш, цар ритм ца социйташ хьахьегаш ба тха слесараш Албогачиев Хьусени Измайлов Увайси. КIаьдвалар фуд ца ховш болх беш ва хьинар дола зIамига саг механизатор Гандалоев Мухьмад а. Оаха укхазара дIа мел йохьийта коартол машинаш тIаеттар из ва ший тракторни погрузчикаца. ХIаьта конвейераш тIа талха коартол дIахоржаш латта сортировальщицаш Тебоева Тамара, Берсанова Лемна, Гандалоева Фадимат, Албогачиева Совдат, кхыбраш-м бувца а безац. Цар кулгех чанхъяьннача коартолашка хьема безаш хилац потребителаш.

Фуд йоккха йоацача тха коллективага селла овсаре къахьегийтар, аьнна дагадоха тарлу. Цох а аргда аз. Тха юкъарча хьинара овла юххера а подрядага кхоач. Цу хьисапе болх беш да тхо. Раьза ба нах коартолех Iаьдало дуча махка а. Цу тIа кхы цхьа хIама а да. Хьалха хьаьккхача, мамогга хьалха потребителага оаха дIакхочийтача продукцех дукхагIа а лу из. Масала, коартолаш чуэца йолаьча хана июле хьалхарча итт дийнахьа килограммах цхьаьца сом тийлар тхона. ШоллагIча декаде — 92 кепиг, кхоалагIча — 60 кепиг, хIанз — 50 кепиг...

У. ГАЛАЕВ,
Назрановски района «Экажевский» совхоза коартолий хьатта заведующи.

СУРТА ТIА: «Экажевский» совхоза механизатор М. Гандалоев.

М. КАРАЕВА сурт.

НИЙСХО ЙОЛЧА МАРА БАРТ ХИЛАЦ

Ховш да: нийсхо йолча мара барт хила йиш яц, барт болча мара нийсхо а хила йиш яц. Тахан гуш да вайна ма хетта нийсхои барти вай мехка боацилга. Из къаьгга хьахьокхаш да укх шин-кхаь шера Нагорни Карабахе, ГуржегIа, Узбекистане, кхычахьа мел хиннар. Бехк боаца нах байнаб, вай экономикана доккха зе хиннад, кхы а доккхагIа зе хиннад къамий вошала. Вай дерригаш корзагIа довллал хIама да из. Вай вошалах, вай вахарах, вай мехках дог мел лазачо уйла ю хургья: «Фу дича фу хургдархьогI?», аьнна. Со сага хьехар де валлац, цхьабакъда, сайна хетар, чу а ца къувлаш, «Сердало» дешарашка дIааьлча бакъахьа хет сона.

Нанна цхьатарра деза ший бераш. Цун цаI бочагIа, вож гоамагIа хилча, берашта юкъе барт хуле тамаш хет сона. ЗIамига долча хана денз вайга йоах: «Вай Сийлахь-йоккха Даьхе — вай массадолча къамий Нана я». Из иштта дале, цхьан къамангара лаьтта, цIа-кIур, боахам хьа а баькхха, кхыча къаманна дIалуш хул? Цул тIехьагIа ший Даймехкара лаьлла къам юха чу ца дуташ хул? ТIаккха вайна юкъе барт хила беза а йоах. Дукха даха шо хилац барт нийсхо йоацача. ХIанз гIалгIай чубитац шоай Даймехка — Орджоникидзеи Пригородни районеи. Духхьала уж гIалгIай хиларах, Пригородни районе прописка ма е, аьнна, бань соцам ба.

ДIахо. ХIанз хIирий националисташ шоашта мамогга къахьегаш ба Орджоникидзех Дзауджикау яха цIи тилла гIерташ. Цо гIодергдий-хьогI гIалгIаштен хIираштен юкъе доттагIали вошали чIоагIдара? Дергдац! ХIана аьлча, из нийсхо йоацандаь. ХIаьта фу хургда харцо кхы а кIоаргйой? Сога хаьттача никъ цаI мара бац — ГIалгIай АССР хьаелга, хьалха ший хинна столица а йолаш. ТIаккха сага дагадохаргдац гIалгIай городах Дзауджикау яха цIи тилла. Вай СибарегIа Iодахьийтачул тIехьагIа тилла хилча хIаьта а.

Цхьаькха цхьа хIама хьоахаде безам ба са укх статья тIа. ХIара дийнахьа эзараш гIалгIай, царна юкъе дукхагIа бараш кхалнах а болаш, хьаух Орджоникидзе эггара халагIа эггара бIехагIа дола балхаш де. Республике эггара кIезигагIа алапи йидераш а гIалгIай ба. ХIаьта хьэкимашта, лорашта юкъе гIалгIай вIалла боацаш санна ба. ХIирий йоазонхой бIаь саг хIана вац, аьнна ва, хIаьта еррогача республике гIалгIай цаI мара йоазонхо вац — Базоркин Идрис. ГIалгIай IовдалагIа болга да из е нийсхо йоацилга да?

ХIара къамий ший цхьа кхуврч хила беза. Из а, араяхьа-боацаш, ший мехка. Вай хIанзара культурни центр Грозный лоархIаш я. ТIаккха мел гаьна я из ГIалгIайченна. Цудухьа гIалгIай театр цамогаш да, цудухьа «Сердало» тираж геттара зIамига я, цудухьа вай интеллигенци дIахийраяьннай вай халкъа. Из хургдацар вай къаьстта автономи яларе, Орджоникидзе кхуврч а болаш. Вайна юкъе барт хилар лойя — нийсхо хилийта еза, сога хаьттача. Вай вежарий-дале, хIама къайла а ца кхухьаш, вешийга оалаш санна вай дега къувлаш дар воайла дIаоалаш хила деза! хилац

М. МАТИЕВ.
Къулбаседа - ХIирий АССР Пригородни района Тарское юрта вахар.

АЗ ХЬАЛЛОАЦ!

Дукха ха йоаццаш со хьежар Нохч-ГIалгIай телевидене гIолла къаман дешах лаьца дувцаш чакхдаьккхача «Гергача истолага». Цхьа хIама зийра аз: цига дакъа лоацаш хиннарашка цхьаболча телехьажархоша раьза боаццаш укх тайпара хаттараш тийлар. — «Къаьстта гIалгIай проблема хIана гIеттаю, нохчех дIакъаста хIана гIерт уж?... Хало ловш цхьана ма дарий, хIаьта хIанз юкъе юкъ йолла ма гIертий» — яхаш.

Цу проблема хьакъехьа дувцаш сох нейтральни саг лархIа а тарлу, хIаьта а Iелац цунах лаьца сайна, эрсий къаман вийкала, хетар ца оалаш.

ГIалгIай къам зIамига да, цудухьа из эрсаштен нохчаштен юкъе дIа-юха ийнад: цун моттиг яц ший наьна меттах пайда эца, кIезига ба ший художникаш, йоазонхой, иштта кхы дIахо а. Цу дерригне, шоай дай лаьттан тIа, шоай Даймехка квартиранташ баьб гIалгIаех. Цудухьа нийса кхетадеш да гIалгIай цхьан моттиге баха гIертар. Е кхыча тайпара аьлча, цар безам ба ший халкъа спецификеи дIадехараши довзаш йола ший правительства хилийта, ший Iилман организацеш, книжки издательство, газеташ, музеш, театраш, телевидене, дуккха кхыдар хилийта. ХIаьта хьалха санна дIахо а даха доахке, галгIашта шоай наьна мотт, къаман культура, исторически памятникаш, обычеш йицъялар кхерам болаш да этта хьал.

Сога хаьттача, автономи е яхаш гIалгIаша ду дехар нийса да. Доазув-м географически карта тIа мара мичча хургда, хIаьта нохчаштен гIалгIаштен юкъера доттагIал даим а дусаргда.

Сона лов, зиза теха беш санна хургйола ГIалгIайчен республика дегIаяр!

В. ТАМБОВЦЕВ,
тIемен къахьегамей ветеран.

Дикача нахах

ЮРТАХОЙ РАЬЗА БА

Галашка бахача наха вовзаш ва Евлоев Махьмуд. Цун да Iаддарахьман партизан а волаш, Совета Iаьдал чIоагIдеш, майра латаш хиннав моастагIех. 26 шу даьннад Махьмуда торговни системе болх бу. Ше болх беча хана денз, цхьаккха а телха хIама ца деш, нахаца Iимерза волаш хьавоагIа из.

1961 шера промышленни бухгалтера учета курсаш яьхачул тIехьагIа волалу из тайп-тайпара балхаш де. 1964 шерага кхаччалца Галашкински кусте чуйоагIача тикашта ревизор волаш, тIаккха 1967 шу чакхдаллаца Первомайски кусте гIолла заведующи хул Махьмуд. Из куст дIаяьккхачул тIехьагIа боахама товараш дохкача тика заведующелла отт из.

ХIанз 15 шу даьннад тика чу Махьмуда къахьега. Наха эшаш ме йола оатхал, кхыйола хIамаш тика чу хул, цудухьа бахача наха баркал оал цунна. ЧIоагIа лоархIаме да наха ше везийта хар, безаме, гIулакхаца хилар, эздел леладар — из деррига а долаш ва Махьмуд. Жалобай книжка хьадийлача, дукха да из хеставеш даь йоазош. Иштта хила а веза бокъонца вола торговле болхло.

Цхьа шу дIадахийтадац Махьмуда план кхоачаш ца еш. ДIадахача шера товарооборота план 105 процент кхоачашйир, хIаьта 1989 шера ворхI бетта план — 102 процент. ХIанз из яергхIаш ва 1989 шера план Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце сийна, 7-гIча ноябре кхоачашъе.

Евлоев Махьмуда беш бола болх белгалбоахаш я цунна тийнна дукха сийлен грамоташ. Цунна еннай «Коммунистически къахьегама ударник» яха сийлен цIи, «За доблестный труд». Ленински юбилейни медалаш, кхыдола совгIаташ. 1989 шера июль бетта цунна елар «Дукхача хана денз потребительски кооперацe хьинар долаш болх барах, юкъарча вахаре дика дакъа лацарах, дунен халкъашта юкъерча кооперацe 67 шу дездарах» йола республикански потребкооперацe правлене грамота.

Цунца дуккхача хана денз болх беш я цун сесаг Евлоева Фатима — къахьегама ветеран.

Т. ХАШИЕВ.

НОВКЪОСТО НОВКЪОСТАХ

•

Ираз

ХIара сага вахаре керттера моттиг дIалоац хьаьналча къахьегамо. Къахьегам безаро, балхах хулача салоIамо дог гIоздоаккх сага. Цхьанне даьчох фу хургда аьде хеталу, амма из нийса ца хилара масалаш вайна дукха гу. ХIана аьлча, массане цхьана барттайна хьадеча хIамах доккха беркат хул. Вай даьй кица да «Балха цхьаннел шиъ тол, шиннел — кхоъ тол» яхаш. Вай мехка санна, Наьсарен районе а дукха ба хьаьнала къахьегарца шоай а, района а сий даьккха болхлой. Царех ба «Октября 40 шу» совхоза хьажкIаш лелаеш вола Социалистически Къахьегама Турпал Кодзоев Бахьаудин, «Электроинструмент» завода слесарь - лекальщик, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутат Котиев Ахьмад, трикотажни фабрика швея-мотористка, XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференце делегат, Нохч-ГIалгIай обкома бюро член Дарсигова Диба.

Трикотажни фабриках лаьца а цун коллективах лаьца а дувцаш ала ловра № 1 йолча цеха швея-мотористках Курсаева Ювсапа Соняйх.

Школе деша ягIаш, малагIа балха говзал Iомаергья, яха хаттар укханна эшаш дацар. ХIана аьлча, бархI класс яьккха яьлча Соня деша отт ГПТУ-27 училища Яндаре хьайнийллача филиале. Хьалхарча сменах школе дешаш йоллаше, караерзаю цо хIамаш тегачун говзал. 1982 шера итт класс а яьккха, цхьа шу даьлча специальность хилара кахьат дахьаш чуйоагIа Соня. Бакъда, кIезига ха яьлча балха отт, цигара хьаяла езаш хул балха моттиг гаьна хиларах. 1987 шу долалуш йоагIа Соня фабрике. Цун кайоал балха говзал караерзае. Норма 115 — 120 процент кхоачаш ца еш чуйодац Соня цIаккха а.

Хьинаре болхло, общественница, Iимерза, гIо де кийча новкъост я из. Уж оамалаш я из наха езаллийтар а лоархIийтар а. Швея-мотористка говзал чоалхане ца хета тарлу из болх ца бовзача. Ала доагIа, из а кхы дола балхаш санна теркам, хьинар, сабар ийша ца Iеш, ший «къайленаш» эшаш болга. Из гургда Соняс болх беча хана бIарахьежачоа. Соняйца цхьана, юкъера школа ше яьккха яьлча цига балха ера цун зIамагIа йола йиша Зайнап а. Шеко яц, йишас хьехарах а цунна ларах а из цига ена хилар. Ала лов, йижарашка: иразаьттув хилба шун, мехкарий!

С. МЕРЕШКОВ,
Назрановски трикотажни фабрика слесарь-наладчик.

КЕРДАДАР — НАХА ПАЙДАНЕ

Ерригсоюзни лорий съезде чIоагI а даь, тIаийцадар лорий учреждеией кулгалхой хоржамаш а деш уттабара практика юкъейоалае, аьнна. Из вай республике кхоачашдеш дац. Хоржамаш а даь хержа цхьа кулгалхо вац вай унахцIено лораяра министерства системе.

Массанахьа дувцаш а вIашагIъехкаш а латт къахьегама коллективай советаш, хIаьта вахаро хьахьекхад, уж йолча гIулакхаш дикагIа лелилга, хьалхашка латта проблемаш къестае атагIа долга. Бакъда, вайцига къахьегама коллективай советаш вIашагIйохкаш яц, кулгалхой из де кхер. Сенах кхер? Сона хетаргахьа, уж кхер шоай бера доал карардалар. Хьалха санна командно - административни методагIа доал де безам ба цар, хIанз а дIахецац уж бюрократически оамалаша. Цудухьа со шеквац, тахан республике унахцIено лораяра гIулакх во лелара бахьанех цаI из долга.

ТIеххьарча хана вай республика унахцIено лораяра системе а юкъебенаб индивидуальни къахьегам. Дукха лораш ба хIанз индивидуально къахьегаш. Из дика гIулакх да. Амма, хьажал шо «цунах хьахулачунга». Вай поликлиникашка хьалтеха йоахк сайрийна, кIиранденошка ахчах цамогаш бола нах тIаийбу, яхаш яздаь объявленеш. ГIулакх дIакхаьчад, кхыметтел берий поликлиникашка а ахчах а унахошта дарба деча. Масала, Грознерча № 1 йолча поликлинике ахчах зIамигачоа а воккхачоа а дарба деш я лор - окулист Басханова. Цигача дарба дайта ух дукха нах. Царна юкъе хила тарлу инфекционни лазараш дола нах. Уж берий поликлинике цхьаккха а дича тIаийбе йиш яц, хIана аьлча, берех сихагIа дIалат инфекционни лазар.

Сона хетачох, паччахьалкхен поликлиникашка ахчах дарба деча лорий-частники де хIама дац. Паччахьалкхен поликлиникашка индивидуальни къахьегам эшаш бац. Цу тайпара кердадараш вайна эшац.

Р. НИКОГОСОВ,
медицински болхло.

Вай—интернационалисташ

Цхьа дезал санна

Мел чIоагIа ха йоацаш со хиларах, тха юртарча сходашка, собранешка ца вощаш Iац со.

Наьха ноакхош тIа йоакка орденаши медалаши маьлха тIа къегаш, лепаш я. Тайп-тайпара да дувцаш дола метташ, цхьабакъда, укхаза гулбенна бола са юртахой: нохчий, эрсий, гIалгIай, татараш, украинцаш, белорусаш — шоайла дика кхеташ ба.

Шийтта эзар совгIа саг вах тха юрта — тайп-тайпара хьашташи профессеши йолаш ба уж. Амма, тхо массавар, М. С. Горбачева ма аллара, Октябрах хьадаьнна да.

Цхьаццаболча сай юртахой вахарах-кхелах лаьца дувца ловра сона, хIана аьлча, цар вахаре кизга чу санна, хьагуш да вайна карагIдаьнна керттера толамаш—пролетарски интернационализм цу даькъе а йолаш.

...Моцал эттача 30-ча шерашка мишта воагIа а ца ховш Урус-Мартан яхача юрта кхаьчар 12 шу даьнна вола украински кIаьнк. Цун цIи Леня яр. Даи-нанеи доацача цо, ше тIаннийсвеннача бийсаш йоахар, тIакхаьччар юар. Геттара кIалвиса волча кIаьнках бIарг кхийтар укхаза базар тIа венача Мишаев Ахьъяда. Из ше а вахацар кхы Iа яха хьал-таро йолаш, цул совгIа, цун кхаба везаш 15 дезалхо вар. Къа а хийтта, шоайцига дIавигар Ахьъяда из кIаьнк. Иштта, ялхайтталагIа бер тIаккхийтар МишаевгIар дезале. Ший дезалхо санна лелавеш, кхевора Леня дезале...

Леняй кхела геттара таралесташ яр ялх шу даьнна хиннача Марусяй кхел а. Даи-нанеи доацаш йисар из. Хьанна хов, малагIа кхел йолаш хургьяр из, дIахо малагIа халонаш ла езаргьяр цун Шатоевски района Сурати яхача хуторе вахаш вола Лорсанов Йоакъап цунна духьалнийсвеннавецаре? Iалаьмате дика тIаийцар из эрсий йиIиг Йоакъапаси цун сесаго Малихьатаси. Шераш дIадахар. Маруся а хьалкхийр, цун нийсархоша Мархат яха нохчий цIи тиллар цох. Iалаьмате хозача йоIах лаьца гонахьа мел йолча юрташка дувцаш дар.

Урус-Мартановски района Мартан-Чу яхача юрта ваха вола зIамига саг — Мохьмад ший доттагIа, Адам, волча Сурати вера. Хьаша сийна моттигерча кагийча нахеи мехкарашеи ловзар дир. Мехкарашта юкъе ший са санна Адама езаш йола Мархат а яр. Мохьмада (Леняйна) хацар, доттагIа цунга догдоахаш волга.

— МалагIа йоI хозагIа хет хьона, — аьнна, Адама хаттар дича, бIарг тIера ца боаккхалуш, шийна хозьенача йиIий цIи яьккхар цо:

— МоллагIчо а ше ираз долаш вола саг санна лоархIаргвар, из йоI ший цIагIа фусам-нана санна чуяьлча.

Цо фухха аьлча а цецваргволаш воаца Адам цу тайпара дешаш хезача, цкъарчоа веха хьайзар. Амма, ший денал ура а оттадь, ший безам IотоIабир цо: хьаша тоам белга цун декхар да. Ше юкъе а этта, зоахалол а дийца, ший доттагIчунга Мархат маьре яхийтар Адама.

Из деррига хинначул тIехьагIа дукха ха яьннай. МагомаевгIар Мохьмадаси Мархатаси ши воI хьалкхеваьв, шоаш а пенсе баха кхийнад. Ваха а Нурди а дика говзанчаш лоархIаш а наха сий деш а ба. Шаккхане а нохчий истий ба. Нохчий а хинна дIабахаб уж.

Мел дукха я цу тайпара кхелаш. Сюжеташ тайп-тайпара яле а, биографеш эргаш яле а, цу тайпара нийсъеннача моттигий юкъара цхьа хIама да — халача хана хьаллаьца, шоайла гIоновкъостал а деш, бераша йовхале а луш, бой хиларах царна кхетам а луш уж хьалхкебаьлга, цар кхел бе-башха ца хеташ, уж юстара битабоацилга. Интернационализма овлаш цу тайпарча гIулакхашкара хьадозгIаш да аьнна хет сона.

Кастта вай Сийлахь-боккхача Октябра 72 шу далара цIей дездергда. Сай юртахой вахара кхелашка хьежача, юха а юха а цхьан уйланга воагIа со: мел дукха беркат даьннад царна цу доттагIалах!

Нохчо Аздамиров Хьайбула дахчан хIамаш еча комбинате болх бе веча шедар де ший аьттув баргболаш санна хеташ вар, амма из иштта дацар — геттара чоалхане машинаш яр цехе лаьттараш. Цехе керда венача болхлочоа эггара хьалха теркам тIабахийтар Грищенко Николая, ший ученикалла дIаийцар цо из. Массехк шу даьлча, Аздамиров дика а говзал йола а профессионал хинна дIаэттар. Цул тIехьагIа чоалханеча аппаратурай наладчикалла Николай хьожавича, шийна когаметта йIайхача пресса операторалла Хьайбула хьожавелга дийзар цунна. Тахан массехк паччахьалкхен совгIат денна вола Аздамиров Хьайбула къахьегаш ва Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе. Кадрови болхло миштта хилар хьох, аьнна, цунга хаьттача, Грищенко Николайга хатта аьле, жоп лу цо.

Алхан-Кала яхача юрта бахаш бола нах хIара сайрийна цхьана гуллу: телевизорга хьажа, шоай дезалера хьалех лаьца дувца. МассагIа да уж дувца а дагавала а? Массаза а цхьана а болаш, доттагIал леладеш хьэбоагIа ШовхаловгIар, БояриновгIар, БибиевгIар, ЖалаловгIар, АрсамерзоевгIар, ПахумовгIар дезалаш.

Дуккхача хана денз Алхан-Кала яхача юрта тайптайпарча къамех бола нах лоаллаха бахаш ба. Тха юрта улицашка гIолла шу чакхдоале, цига бахаш болча наьха дезале эрсе Павлова Надежда, дагестанка Булатова Асма, азербайджанка Камзаева Сатина, уйгурка Айгул, казашка Таня, кабардинка Тамара, гIумке Зара кхетаргья шух. Шоай вахара кхелаш хинна нохчий кагийча нахага маьре а баьхка, укхаза бахаш ба уж. Е кхыдола масал. Витиев Хьамид нохчо ва, цун сесаг Юлия — немка я: Мерсесян Вазген Михайлович — эрмало, цун фусам-нана Тамара Михайловна — эрсе, АбаевгIар Сирабариги Абдул-Муслими — нохчий ба, хIаьта цар истий — эрсий ба. Дукха ха йоаццаш цу юрта бахаш бола нохчий: Гапаев Ризван, Балтабаев Шахьид, Батиев Солтмурад, Сагаев Яхьъя, Ибрагимов Ахьмад, Исмаилов Ахьъяд — эрсий Нинаи Татьянаи, хIире Тамара, мордвинка Рая, удмуртка Раиса йсала а яь, баха Iохайшар. Цул совгIа, Умханов Вахий фусам-нана афганка, Хаджиев Руслана цIеннана — татарка я. ХIаьта, Абубакарова Зату дагестанцага маьре я, Асхабова Зина — украинцага. Уж массава а наха лоархIаш а сий деш а, къахьегама тIера а, барттайна дезал болаш а ба. Мабарра интернационалисташ а болаш хьалхувш латт цар бераш а.

Дай, даь-дай масал хьаллаьца, Октябро баьккхача наькъа тIа баьнна бахаш ба къона алханкалинцаш.

...Денгара денга тоалуш, хозлуш латт тха юрт. Дохкаш да керда наькъаш, хьалдеш да керда цIенош, кхедеш да бераш... Из шеддар деннад вайна Сийлахь-боккхача Октябро.

ЦУЕВ ЯрагIи,
журналист.

Парторганизацешка—отчеташи хоржамаши

ХIАРАНЕ ХЬИНАРЦА

Совхозе эггара хьинар долчарех лоархIаш я Назрановски района «Назрановский» яхача совхоза Аьлта - Юртарча отделенера 13 саг чувоагIа цехови парторганизаци. Коммунисташта — юкъс къонабараш дукхагIа хиларах дац из, массавар а шоай партийни декхар довзаш, юкъарча балхах дог лазаш, шоашкара хьокхаме хIама бIарга дайта гIерташ уж хиларца дувзаденна да. Цу отделене моллагIа дIадоладеш дола дика хIама, эргало, цар хьалхаленца дIайолалу.

Масала, эггара хьалха цу боахаме арендни коллективашта керте эттараш а коммунисташ бар. ХIанз дикка опыт а Iоаль арендни хьисапе къахьегаш я коммунистий, арендаторий М. Ужахова, М. Бузуртанова, А. Цолоева, кхыбарий кхашкара звенош. Массарел лакхагIа а дIадодачунга диллача лохагIа а хул цар кхашка кхебаь хьувкъам.

Ферме бокъонца йола аренда вIаштIехь ца йоаккхе гIулакхаш ледардувла доладеннад, аьнна дош айдир совхозе. Цига оарцагIбаьннараш а коммунисташ бар. Шоайла дага а баьнна арендни звенош вIашагI а ехка, шоаш царна керте эттар къона коммунисташ — ферма слесарь А. Дударови, зоотехник Т. Бекмурзиеви.

Цу вай вувцача 13 коммуниста юкъе цаI вац атта моттиг лохаш а шоашта хьадулургдар кхычарна дIатIадехкаш оамал йолаш а. Хьаэпаргва вай эггара къаьнагIа вола коммунист, ферма заведующи Костоев Хаматхан. Дика наставник, опыт йола хьехамча волаш, хIаьта шийна еңна партийни поручени тешшаме кхоачашъеш хьавоагIа из укх дукккхача шерашка ХIаьта из керте латта ферма а хьайоагIа цIаккха тIехьа ца юсаш. ДIадахача шера, масала хIара фуражни Iаттагара 2817 килограмм йолаш шура яьккхар ферме, вешта аьлча, планал 317 килограмм дукхагIа. Кхы лаьгI ца луш я укх шерара производственни ритм а. Хьалхарча ах шера шура яккхара план дукха тIехххоачашъяьй (103 процент), шура дIаялара план а иштта тIехххоачашъяьй фермо. Цу ах шера планах 1194 килограмм яккха езача хIара фуражни Iаттагара йоаккха шура 1317 килограммага дIакхачийтай.

Кхашкара ялаташ чуэцача, доакъар Iалашдеча; хьатIадоагIача шера хургболча хьувкъама кийчо еча — массанахьа а кхоач коммунистий бIарг а, хьехам а, доал а.

ХIаьта а, газет дешараш, лакхехьа аз мел хьоадаь дика гIулакхаш дукха ха йоаццаш хиннача шоай отчетнохоржамий собране коммунисташа геттара айдаь дийцад аьнна ма хеталаш. Перестройка йолаелчахьа эргаьккхай цар шоай собранешка цу тайпара гIулакхаш мога а деш кхыйола проблемаш теркал ца, еш хинна стиль. Отчетни доклад яьча парторганизаце секретара Т. Бекмурзиевс а хоастадинзар шоашта карагIдаьннараш. Халонаш, проблемаш, кхочамбоацараш дукхагIа дийцар.

Дукха моттигаш юс производственни а партийни а балха парторганизацеи цун вожакеи «кулгаш дIа ца кхоачаш», цар теркама юстара йолаш. Пренех къамаьл даьча коммунисташа къаьгта гуча а яьхар цу тайпара моттигаш.

— Сона сайна дагадоаллаш а цахаддаш аз дувцаш а цхьа хIама да, — йоахар коммуниста Х. Костоева. — Из да фермана гонахьа дада лаьтташ аьхки доахан дажа мукъа ца дитар. Свеклаш, хьажкIаш, кхыйола ялата лаьрхIа культураш цу лаьтташка дIайий гаьнна Албастберчура хьахкхуь вай ахкан а чуоттадаь латтача доаханна эша моша доакъар. Цох доакха зе доал, дIабодача маьхага диллача а кхыметтел фега арадаха а йиш йоацаш баргалаш техача санна латтача доаханга диллача а. ДIахьа бахар, моцни ма эший беттача Iатта къаьстта. Из проблема дIаяккха цIенхаштта гIерташ саг а вац. — аьлар Костоевс ший къамаьл чакхдоалаш. — Парторганизаци а яц тохалуш.

Социкультбыта гIулакхех дийцар коммуниста, центральни хьатта автопогрузчика тIа болх беш волча механизатора Алиев Ювсапа. Из дош, йоахар цо, вай совхозе тесса дитад. Планаши проценташи мара бIаргагуш профсоюз а яц. Вай Iаьдало таханарча дийнахьа цахаддаш хьалхадоахар да — саг лархIа, сага фу эш хьажа, цунна эшар хьалхарча плане хилийта, яхаш. Бакъда, вай отделене Iаяха дукха хозаш, яц из оаз, йоахар Ювсапа. Шийх, ший дезалах лаьца масал а доаладир цо. Ювсап ше а цун дезал а юртал ара бах, вешта аьлча ферма юххе. 12 дезалхо ва уж. Царех боккхагIбараш цу совхозе болх беш ба. Хьалкхувш боагIараш а бац совхозах къаста дагаболаш. Вешта аьлча, совхоза дезал ба ала мегаргболаш ба уж — механизатораши хьайбаш леладераши. Бакъда, да — совхоз ший дезалца дика я ала йиш йолаш дац гIулакх.

— Укх массехк шера дехар деш хьавоагIа со, гIадж кхоссал мара гаьна йоаца газ хьачуйилла яхаш совхоза директега дехар деш, — йоахар дукхача дезала дас. — ХIама хулаш дац. Итт бIаь бахьан корадоагIа из декхар кхоачашде дезача совхоза службай кулгалхошта. Цкъа — турбаш кораягIац оал, тIаккха — сварщик коравагIац...

Ювсап чувоагIаш йола парторганизаци, хIаьта цун секретарь а хьажа-тахка декхарийла вар из а цу тайпара кхыдола а гIулакхаш. Бакъда, укхаза цкъа цIенхаштта партийни собране повестка тIа а оттадаьдац сага факторах лаьца дош.

Лоацца аьлча, политически ирал йолаш а чулоацам болаш а чакхъяьлар Аьлтаюртарча отделенерча коммунистий отчетно-хоржамий собрани. Цар шозлагIа юха а хержача къонача секретара Т. Бекмурзиевна уйла е а тахка а наькъаш белгалдир цига.

А. САГОВ,
Наьсарча «Ленина никъ» яхача районни газета редактора заместитель.

ШИ ПЛАН Е ЛЕРХI

Гуйре чуерзас юхейисар дукха ха яц. Цудухьа дика хьийкъа шоаш хьалхкхедаь баьцадаараш мамогга сихагIеи ца дойташи чуэцара хьинар кхо ца деш къахьегаш ба Ачхой-Мартановски района «Урожайный» яхача совхоза ахархой. Чубахьача хьувкъамга а доахача къахьегама толамашка а диллача совхоза баьцадаараш кхедеча бригадашта юкъе хьалхалаттачарех цаI я Манцигов Iийса керте латтача бригада коллектив. Цунна чувоагIа 29 саг дезала подрядагIа болх беш ба. Цар укх шера Iалаьмате дика хьийкъа хьалкхеьй 21 гектар помидораш, ши гектар хохаш, йиъ-йиъ гектар ябакхаш, кабачкеш, столови свекла, кхыдола баьцадаараш.

Бригада помидорий кхай тIа дIатIаваьлча цецвоаккхаш да хьалхашка отта сурт. Деррига кха цIийдаь, сов дукха латарах низткъа ког Iоттабе моттиг йоацаш яда помидораш. Иштта хьийкъа хьалкхеьча помидорех хIара гектара тIара планагIа цар дIаяла езаш я 21,3 тонн помидораш. ХIаьта еррига бригада болхлоша дIаяла езараш 447 тонн я. ХIанзлехьа чу а ийца, лакхерча сортагIа цар дIаеннай 300 тонн совгIа помидораш. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара, йоал 40—50 тонн помидораш. Долче, бригада дезала подрядчинаша пачхаьалкхенна помидораш дIаялара даькъе кхоачашъе лерхI ши план.

ХIара гектара тIара 16,5 тонн тохаш чу а ийца, толамца кхоачашъяьй цар пачхаьалкхенна уж дIабалара йола план. ТIехххоакхоачашъеш я кабачкай план а. Цу деррига масалаша хьахьокх дика хьийкъа гуйре чуерзасш бригада ахархой болга.

Баьцадаараш хьалкхедеча а уж чуэцача а къаьстта дика къа а хьегаш, яхье хадданза хьалха латташ хиларца белгалбаьнна ба бригадира гIонча Баймасханова Зина, болхлой Майрханова Яха, Сулипова ПаьтIамат, Данаева ЗураI, Яркиева Макка, Майрханов Руслан, кхыбараш.

К. БАШИРОВ.

Доазол дехьара

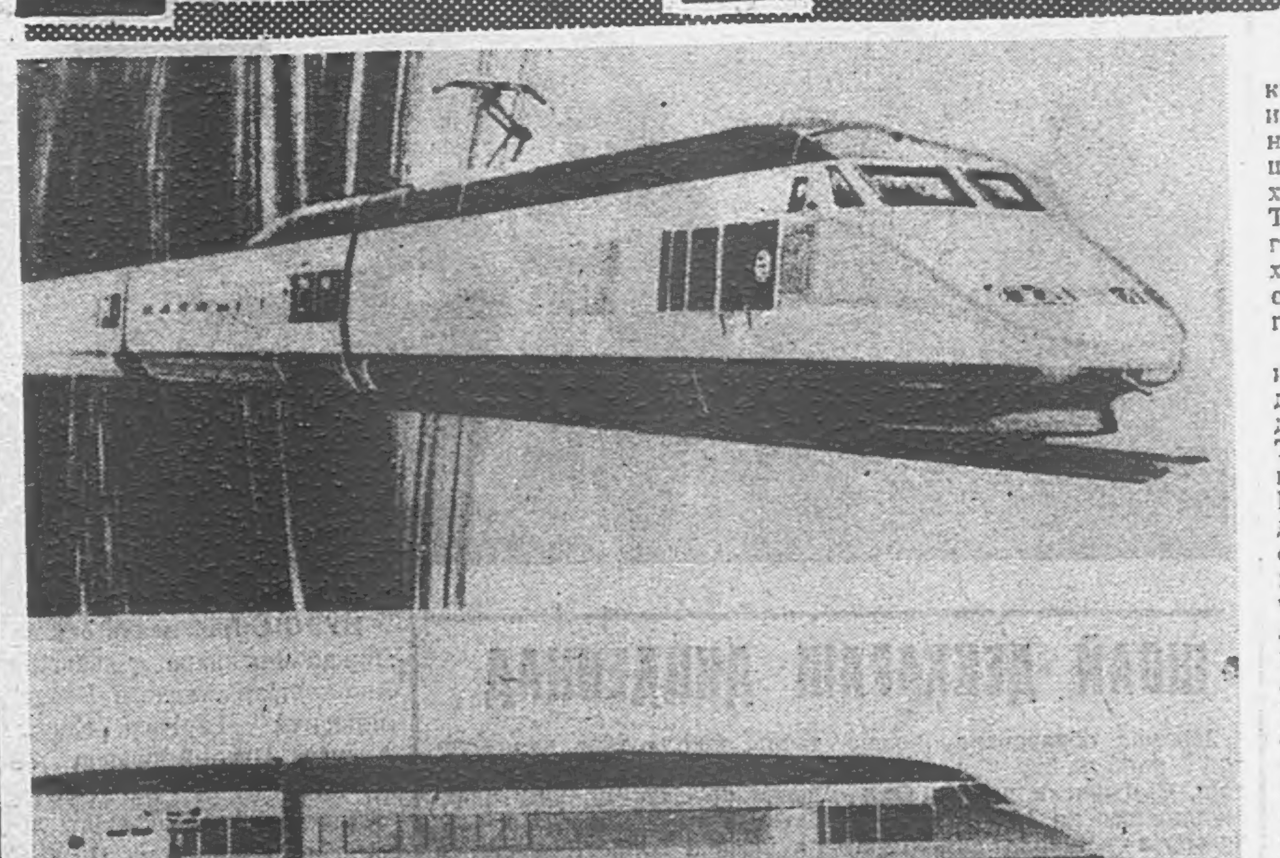

ТЖВ яхача Парижера Лионе сахьата 270 километр сиха лелача французски поездо 1981 шера ше болх бе йолаеннача хана дениз бIаь миллион пассажир дIа-юха вигав, иштта хоам баьб Франце машиннаькъий къаман обществас (СНСФ).

Цу поезда эксплуатаце толама комментареш еш «Паризьен» яхача газето белгалдаьккхад, ТЖВ толаме конкуренци лелаеш я самолеташца. Гурахьа нердача, сиха поездаш лелача лине вIашагIхоттаргья Французски столица Рен, Нант яхача городашца. Цу наькъашка эксплуатаци еш хургья ТЖВ керда, «шоллагIа» поколени. ЛерхIаш да цу наькъашка поездаш юкъера лаьрхIача сахьата 300 километр сиха лелийта. Цул совгIа, Французски сиха лела поезд европейски арене араьннай. Дукха ха йоацаш Испане тIайицай шоайцига французски новкъосталца цу тайпара машиннаькъа лини хьалъяра хьакъехьа решени, цига ТЖВ французски технологегIа леларгья поездаш. ЛаьрхIа да иштта цу тайпара поездаш Францера, ФРГ, Бельгера, Итале ухаргйолаш а.

«Паризьен» яхача газета интервью тIа СНСФ президента Жак Фурньес белгалдаьккхад, бIаь миллионни ТЖВ пассажир из алхха коммерчески толам хинна ца Iеш (1982 шера экспрессо дIа-юха вигав ялх миллион саг, хIаьта 1988 шера — 18 миллион) из ба иштта технически технологически толам а, аьнна. БархI шу гаргга йолча хана практически лаьрхIача ТЖВ юкъе юкъ ца йолийташ пасажираш дIа-юха кхувл столицера маьхка Къулбехьа бодача чIоагIа низкъала болча трассе гIолла. ХIанз дувцар да сиха лелача поездий «Европейски сеть» вIашагIйоллара хьакъехьа, хIаьта цо дикка тоадергда континента дукхача пачхаьалкхенашта юкъера машиннаькъа бувзамаш.

СУРТА ТIА: укх тайпара французски производства сиха лела поездаш гаргтарча хана лелаш хургья Испане.

АФП—ТАСС сурт.

Блокех дIа ца кхетара болам

АПН газет дешараштa йовзийт ТАНЮГ яхача агентствана Инде кхыча мехкашцарча гIулакхий министра П. В. Нарасимха Рао енна интервью.

— Блокех дIа ца кхетара Болам вIашагIбеларех цаI хиннав Джавахарлал Неру. Шун мохк хIанз а ба цу Болама лоархIаме член. Фу хет хьона Болама таханарча хьалах?

— ТIехьарча хана дунен халкъашта юкъерча политически экономически гIулакхашка кIоаргга структура хувцамаш хиннад. Царех лархIа йоагIа дунен производства, потреблене, торговле характер кIоаргга хийца йола, рынкаш интеграцега кхоачаяь йола хIанзара технологически революци. ТIом дIабаьнначул тIехьагIа ши полюс йолаш хинна дуне тIехьтIехьагIа дукха полюсаш йолча дуненга доалаш латт. СССР-ан США-неи юкъера гIулакхаш тоадала доладьларо белггала кIаьдъяьй дунен халкъашта юкъерча политически гIулакхий климат, таро хилийтай цу гIулакхий историе чухь ядерни герзаш дIададахара даькъе эггара хьалхара гIа баккха — гаьна кхетар юкъерчен кIезигагIчеи бoараме долча ракетий хьакъехьа Договор чIоагIде. Цу гIулакхо иштта дикка аттача даьккхад массехк шу хьалха къоасталургйоацаш я аьнна хеташ хинна дукха чIоагIа чоалхане регионални конфликташ къоастаелга.

Цу бокъонца хулаш латтача хувцамашца цхьана хьалхашкахьа гIа боахаш дIабодаш ба блокех дIа ца кхетара Болам. СССР-ан США-неи юкъера гIулакхаш тоадаларои дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка из бахьан долаш хьахиннача хувцамашеи белггала хьахьокх, блокех дIа ца кхетара Боламо бухсоцаш хьаде лерхIар. Цунца цхьана цу хувцамаша Болама боккха бехктокхам тIа а бужабу.

Иштта эттача хьале цхьаболча наблюдателашта хет блокех дIа ца кхетара Болам ца эшаш санна. Из да цу Болама лоархIамга алхха цхьан оагIорахьара мара уж хьожаш боацилга.

Кхохкам кIаьдбаларaи из бахьан долаш дIайолаеннача позитивни процессаштен раьза дале а тхона хет цхьайола региональнии дунен халкъашта юкъерa проблемаш кхоачам боллаш дика цар къостаергйоацаш санна. Цу тайппара хьахила тарлу цар позицеши хьашташи теркал ца деш йола решенеш цу проблемашца хьашт долаш долча мехкашта качйохкилга, уж решенеш тIазцара юкъарчал доаццаш уж юкъеозар ца лаьрхIача а. Цу тайпара йола решенеш моллагIча цхьан мехка хьашташка хьежжа а хургьяц, хIаьта чIоагIача машарен кхерамзлени лард хинна дIаотта йиш йолаш хIаьта а хургьяц.

ХIанзарча хано дIадехарашка хьежжа гIа боахаш блокех дIа ца кхетара Болам хургболаш цо ший балха методаш эргаяхеи тоаеи еза. Болам дукхагIа могаш хила беза дунен политикеи экономикеи хулаш дола деррига хувцамаши событеши хьатIа эца а ший ханнахьа доагIаш дола ший дош ала таро хургйолаш ший лоархIам белгалбаккха а. Блокех дIа ца кхетара Боламе дакъа лоацаш долча мехкий кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий Никосе вIашагIкхетар хиннача хана дениз из дош организаце хадданза ший теркам тIалоаттабеш леладу.

— Хьона хетачох, малагIаш да гаргтарча кхь шера Болама балха хургдола приоритетни лостамаш?

— Машарен кхерамзлени, герзаш дIададахарен деколонизаци ярен проблемашца дувзаденна хьалхагIе а оттадаь цхьадола декхараш кхоачашде деза. Герзаш дIададахара даькъе тхо хьалха а санна тIехьа хургда ядерни герзаш дIададахара, герз дIадаккхара хьакъехьарча ООН Генеральни Ассамблея кхоалагIча сессе Раджив Ганде оттаьча де дезача гIулакхий. Плана тIа белгалъяьча ханашка ядерни герз дIадаккхара тIехьа хургда тхо.

Тхона бакъахьа хетар кхохкам кIаьдбара хIанзара процесс йIаьхъелча а еррига регионаши еррига лоархIаме проблемаши цо чулаьцача а. Теркал ца деш дита йиш яц вай дуненна хьалхашка тIема хьисапе доаца а кхерамаш хьалхашка латташ хилар: бIаьхи бараштеи къе бараштеи дуне декъар, дегIадоагIача дунен дукхача доакъошка къе нах, дешанза бола нах, цамогаш бола нах дукха хилар. Цудухьа уж проблемаш а лоархIаме моттиг дIалоацаш хургья тха балха тIехь.

Юххера а, оаха де дезаш дац ядерни герз доацаш мукъадола дуне хьаллацара дунен халкъашта юкъерча кхерамзлен малагIа структура хила еза, яха дош къоастаделга. Оаха хьалхагIа уйла е еза тха организацешка, гIулакхашка, наькъашка, правилашка, системашка малагIа хувцамаш де деза хьожаш.

Уж чоалхане дола декхараш кхоачашдара тхоай цхьоагIо йолаш а кхотаденна а хилар чIагIде деза оаха — Болама членаш долча мехкаша. Цу гIулакха боккха лоархIам болаш хургда «Къулбехье — Къулбехье» яха цхьана леладу гIулакхаш.

(АПН).

БАЗАРХОШТА НИКЪ БЕХКА

Вай массане лира къовсам лоаттабе беза закон телхадечарца. Тика тIа йоаца хIама базархошкара эца йиш я. Дукха ха йоаццаш тика тIара шортта эца йиш хинна тетрадаш, тахан вай республике хинна ца Iеш, вай мехка а йоккха дефицит хиннай.

Школерча дешархой тетрадий кхоачам миштаб хьажар духьа, цхьан школешин-кхаь классе чуяхача, сона гучадаьлар, цхьацца болча дешархой даьша-ноаноша базархошкара тетрадаш ийцалга, цхьан школьни тетрадах итт кепиг а телаш. ЧIоагIа цецваргволаш хIама дециий из?

Мала хургва-те тетрадех базар ялла даькъазваьннар? Се базара тIа нийсъелча, тетрадаш дий хьажа лаьрхIар аз. Тетрадаш дохкача сага тIахьожайир со. Дукха эхь ца хетача базархочо аз шийх бехк баьккхача, эгIазъяха аьлар: «Аз хьога хIама яхий, хьайна ца дезе дIагIо», аьнна.

Тахан, дефицит йолча хана, базархошкара эца йиш я хьазилга шурийгара дIа мел иккхар. Уж болх а ца беш, атта баха Iама нах, къахьегача нахагара сов ахчаш а доахаш, закон телхадеш бола нах ба. Вайна массанена ха деза, сов-мах боаккхаш базархоша йохка хIамаш, цар тика чу юте, шоай маьхах вайга хьанхоачаргхилар. Цудухьа вай массане царца къовсам лоаттабе беза.

Р. ТУМГОЕВА.

Вайцига хьоашалгIа—«Экономика и жизнь» яха газета

ЕЖЕНЕДЕЛЬНИКА КЕРДА НИКЪ

1990 шера дениз «Экономическая газета» перепрофилировани а яь «Экономика и жизнь» яхаш керда цIи йолаш хургда.

ХIана хувц газета цIи? Хургдий-те из хьалха а санна кIира цкъа арадувлаш? Хувцалургбий-те цун публикацей лостам? МалагIча статьяшта лургья приоритеташ? Мичахьара ховрга мехка экономически вахарах, балха дикагIйолча опытах, экономически реформа теорей практикей кердадараш? Фу хургда 1990 шера чакхьяьнача подпискаш?

Хаттараш, хаттараш, хаттараш... Укх деношка царех хьалйинза я редакцега етта телефонаш, телеграммаш, уха письмош.

Фуд газета хувцалур? МалагIа декхар да кердача цIеро хьалхашка оттадер? Уж хаттараш дар еженедельника керттерча редактора заместителга Ю. Якутинга даьраш.

ЖОП. Царех дукккача хаттараштa хIанзле а жоп деннад дукха ха йоаццаш кепатехача центральни партийни кепайоазонна перестройка яра хьакъехьарча КПСС Центральни Комитета соцамо. Цу тIа укх тайпара белгалдаьд: «Экономическая газета» яха КПСС ЦК еженедельника перепрофилировани ю 1990 шера дениз «Экономика и жизнь» яха массови кIира цкъа арадувла газет хьа а деш. Цун декхар — шерра а массанега дIакхоачаш а партеи Советски пачхаьалкхени социально - экономически политика, радикальни экономически реформа теоретически практически проблемаш, общественни производственни отношеней перестройка ечара хьадда йола опыт дIайоаржаяра дешаш довзийталга, социально - экономически хувцамий наьха, общества ерригача тоабай а социальни группай а хьаштащцеи эшаращцеи бокъонца бола бувзам хьагойтилга.

«ЭГ»-ана перепрофилировани яь «Экономика и жизнь» аьнна керда цIи тиллар соцам тIара вайна гучча хьисапе, дувзаденна да вай мехка деш латтача революционни хувцамий процессаца, общестера парте лоархIама маIан нийса кхетадарца.

Деррига экономически вахаре хувцалуча хьалашка, хьалха вIалла ца хиннача тайпара, чIоагIа а массаза кердаювлаш а йола экономически знаней багаж эш заводийи фабрикайи, колхозийи совхозийи къахьегама коллективашта, сихха хувцалуш долча рыночни боахама хьалех чакхъяьнна ца Iеш, дIахо дегIаахара а. Экономически знанеш хIанз массанена а эш. Уж ца хилча цхьаккха а варгвац, хIаьта къаьнача багажах, цо новкъарле елга мара, хьабала пайда бац. Цунна хьа а гойташ тешал дир халкъа депутатий Съезде, СССР Лакхехьарча Совета 1-ча сессе мохк социально - экономически дегIаболабара керттерча дешай — социалистически доалахье кердаяккхара, аренда заводской а регионални а хозрасчета, социальни нийсхон дешай хьакъехьа къовсаме хиннача дискуссеша. Цкъаза, ший предприятена, региона лазаш йола моттигаш дика йовзача цхьаццаболча депутатий вIаштIехьдалацар чоалханера регионални, халкъабоахама проблемаш къоастаяра эшаш дола конструктивни экономически наькъаш хьагучадаха а белгалде а, иштта шоай харжархоша оттадаь хаттараш хоадамболлаш къоаста де а.

ХАТТАР. Из бакъда, хIаьта а тахан газета керттерча чулоацаме я парте социально-экономически политика проблемаш, радикальни экономически реформа, экономически вахар эргадаккхара керттера дешаш, хьалхаболхарий — перестройка прорабий опыт, хIанзалца йовзаш ца хинна боахам лелабара дукхха а керда формаш. Цу дешай хьакъехьарча дешаех йолча статьяшка, корреспонденцешка, репортажашка хьежараш а уж эшараш а специалисташ — боахамий кулгалхой, партийни болхлой, предприятей, заводий, фабрикай, колхозий, совхозий, гIишлоний, Iилман учреждене экономисташ, преподавателаш, Iилман болхлой ба. ХIаьта а тахан вай газет дешараштa юкъе кIезига бац болхлой, колхозхой, инженераш, халкъа боахама тайп-тайпарча доакъой мутIарера болхлой, цудухьа, цар дIадехараши хьашташи кIоаргагIеи, шерагIеи, диззагIеи хьагойта деза-кх...

ЖОП. Бакъда из. Цо дIадийха Iергдац мотт, стиль хувцалга, материалаш Iоязъяра белгало, берригача газет дешараша кхетадергдолча хьисапе хила дезилга. Газета «Экономика и жизнь» яхача кердача цIеро хьалхадоаккх дикалгахьа дикка хувцамаш де дезалга. ХIанз газет гаргагIа хила дезаргда наьха хIара денна долча вахара, цар гIулакхашта, йоакхонашта, дагалаттарашта, сатем боаберашта, конфликташта.

Хьалхарча публикацей кердача темаша е хьалхарча темай кердача миIингаша хьагучаяха еза из яле а вож яле а поселкерча, городерча, республикерча наьха дезалерча вахара экономически дешай ерригa а миIингаш. Бахача наьха шерра тIоанашта дагайоахкаш, производства тайп-тайпарча доакъошка болх беча, иштта Iилме а искусстве а, спорте а, унахцIено лораеча а — наьха хьаштех юкъарчал доаццаш хьокхалуш йола проблемаш йолаш ма йий.

Сага йола экономика — из я-кх хаьдда а лоацца а аьлча хьатIадоагIача шера «Экономика и жизнь» яхача газета чулоацаме керттера моттиг дIалоацаш хургьяр. Из чулоацам хьабовзийтаргба тайп-тайпарча жанраех йолча материалаша, цар дувцаргда вай болх мишта бу, мишта дах, кхы а дикагIа болх мишта бе беза, хьадаьчох пайда мишта эца беза, къахьегам аттагIа а безаметIа а малагIча хьисапаца хилийта беза.

Цу тайпарча балха тха экономически издане темаша, оаха лерхIачох, тха къаьнара подписчикаш юхакъоахкабергбац.

ХАТТАР. Газета цIи хувцаро а перепрофилировани ерго а дIачIоагI а ю хьа а елл редакце хьалаьца никъ нийсса чакхбаккхара а массане дог лазача темай хьакъехьа публикацеш хилийтаргахьа хаьдда гола тохаш а хургхилар лархIа деза-кх из?

ЖОП. «ЭГ», оагIонаш тIа хьинаре дIа а кхихьай, хIанз дIа а хьу вай общества таханарча, эггара а сихагIа яшха езаш йолча проблемай хьакъехьара дискуссеш. Гласноста, къайле ца хилара, бакъдолчун позицешка гIолла газет дешаращца цхьана гучадоах оаха застоя а торможене а бахьанаш, актуальни социально - экономически декхараш кхоачашдара конструктивни наькъаш лехаш да тхо хIанз. Массаза а хул газета тIа парте социально - экономически политика, боахам лелабара керда механизм хьалъоттаяра проблемаш, халкъа боахама хIара болхлочунга дIакхачийта тхо гIийрта а дIахо гIертаргдола а хьалхалаттача коллективий опыт дIайовзийташ йола статьяши публикацеши.

ХАТТАР. Юрий Васильевич, редакце болхлой къахьегама коллективашца, газет дешарий аудиторешца вIашагIбетталуча хана каст-каста шуга телаш да цхьа хаттар: газета хьалха хиннача форматаца, хьалха хиннача периодичностаца (кIира цкъа арадувлаш) хиннача газета майдан боараме мишта кхоачашде лерхI оаш хьалхашка оттадаь декхараш?

ЖОП. Укхаза ховш хила деза, хIанз партийни пачхаьалкхени функцешта дола доазув белгалдеш чакхъювла политически процессаш партийни кепайоазонга а кхоачаш хилар. ХIанз из мукъаяьннай, фигурально аьлча, «ведомственни статьяехи ведомственни переписках». Цо тхога «ЭГ» перепрофилировани ярца цхьана «Экономика и жизнь» яхача массови партийни газетага керттера теркам мехка социально-экономически вахара тайп-тайпара аспекташ хьайовзийтара тIабербабе, газета оагIонаш тIа социально-экономически хувцамаш къахьегамхой хьаштащцеи царна эщаращцеи айхха бувзам болаш хилар къаьгта хьахьокх. Цу гIулакха тхона гIо дадь дерг а да социологически тохкамаша газет дешаращцарча лаьрххIача диалогаща, редакционни почтас, тха публикацешта йолча откликаша.

Газет дешачо, тха подписчика, шкалана эггара лакхехьа оттадаьд вай массане а саготдеш йолча темашта приоритет хулийталга, масала, доалдара экономически методаш, маьхаш, маьхаш увттаделга, боахама чура расчет и. кх. дI.

ХАТТАР. «Экономика и жизнь» яхача газета уж темаш керттера хургья. ХIаьта радикальни экономически реформа, цун идеяши принципаши практикана юкъекхувларо, политически системана реконструкци яро хIара къахьегаш вола саг уйла е езаш ма вой алапе фонд хьа мишта ю, дIа мишта йохийт, къахьегама коллектива социальни программа кхоачашъяра дукхагIа средстваш мишта Iоаергья, кийча продукци дукха хIана йов, шоай кооператива, предприяте арахьара экономически болх, вIаштIехьа мишта боаккхаргба? Деррига уж дешаш башха чоалхане а дац, уж дерригаш хьалхашка увтт хIара болхлочоа боахам ший лоIаме хилар дегIадарца, регионални хозрасчет чIоагIъярца. Вахаро ше хьалхадоах «Экономика и жизнь» яхача газето цу хаттараштa дола жоп ший оагIош тIа хилийта дезалга.

ЖОП. Тхо гIертаргда, газет дешарий, тхоай подписчикий газетах дог ца эккхийта, царна дагалаттараш теркалде.

Цхьаькха а да белгалдаккха дезаш газет яздайтара хьакъехьа, (шера 5 соми 16 кеп. ба цун мах), индекс хьалха хиннар юс, «ЭГ» хьалхагIа яздайтачун подписка юхакердаяккха а езац.

Тахан «Экономическая газета» дунеи тIа эггара чIоагIагIа яьржагIа йола издани я. Из яздайташ бола нах 700 эзарнел тIех ба. Партийни газеташта юкъе цо шийна йоаггIа моттиг дIалаьцай советски периодике. Редакционни коллектива керда декхараш, тахан цунгара керда дIадехараш тха болх дикала кердача боарам тIа бала безаш хилар да, В. И. Ленина дIайолаьча дикагIйолча коллектива традицеех ког-гIортолга а еш болх дIахохьолга.

Къамаьл дIаяздаьр
А. МАЛЫЙ,
«ЭГ» Къулбаседа - Кавказа вола собкорр.

Хьахоададу моттиг

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Союзпечати.

Хьамсара газет дешараш!
Тха газет яздайта шоана аттагIа хургдолаш оаха кепатох ер абонентни бланк. Цун тIехьашкахьара оагIув я укхаза шоана гуш яр. Бланка хьалхашкахьара оагIув — йиълагIча оагIо тIа.